

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده هنر و معماری

رساله دکتری رشته: پژوهش هنر

بررسی کارکردهای اجتماعی نقاشی دیواری در ایران

بهنام زنگی

استاد راهنما (اصلی):

دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی

استاد راهنما (دوم):

دکتر اصغر فهیمی‌فر

استاد مشاور (اول):

دکتر محمود طاووسی

استاد مشاور (دوم):

دکتر محمد خزائی

اردیبهشت ۱۳۹۲

بسمه تعالی
تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

بدینوسیله گواهی می شود آقای بهنام زنگی در تاریخ ۹۲/۲/۳۱ از رساله دکتری ۱۸ واحدی خود با عنوان « بررسی کارکردهای اجتماعی نقاشی دیواری در ایران » دفاع کرده است. اعضای هیات داوران نسخه نهایی این رساله را از نظر فرم و محتوا بررسی کرده و پذیرش آنرا برای دریافت درجه دکتری تخصصی (Ph.D) تأیید می نمایند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما (اصلی)	دکتر حبیب الله آیت اللهی	دانشیار	
۲- استاد راهنما (دوم)	دکتر علی اصغر فهیمی فر	استادیار	
۳- استاد مشاور (اول)	دکتر محمود طاووسی	استاد	
۴- استاد مشاور (دوم)	دکتر محمد خزائی	دانشیار	
۵- استاد ناظر داخلی	دکتر مجتبی انصاری	دانشیار	
۶- استاد ناظر داخلی	دکتر رضا افهمی	استادیار	
۷- استاد ناظر خارجی	دکتر عبدالمجید حسینی راد	دانشیار	
۸- استاد ناظر خارجی	دکتر خشایار قاضی زاده	استادیار	
۹- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر رضا افهمی	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

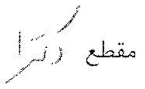

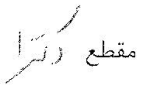
ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته
سال در دانشکده
سرکار خانم/جناب آقای دکتر
مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر
از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود، ع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب اینجانب رشته مقطع دانشجوی رشته مقطع

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا: ۹۲/۲/۸

تقدیم به

مهرنام و مه‌رسا

که دیوارهای خانه را پر از نقاشی کرده‌اند

سرانجام یافتن این رساله مرهون راهنمایی‌های مشفقانه استادان ارجمندم دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی و دکتر اصغر فهیمی‌فر است. همچنین راهنمایی‌های استاد بزرگوارم دکتر محمود طاووسی به‌همراه دکتر محمد خزائی، که توفیق بهره‌مندی از مشاوره ایشان را داشته‌ام.

از اساتید محترم؛ دکتر انصاری ریاست محترم دانشکده، دکتر پورمند مدیر محترم گروه پژوهش‌هنر، دکتر حسنونند، دکتر تقوایی، دکتر مختاباد، دکتر افهمی، دکتر حسینی‌راد و دکتر قاضی‌زاده به پاس همدلی و همکاری‌شان سپاسگزاری می‌کنم.

سپاس از مدیر محترم پژوهش دانشکده، سرکار خانم اسکندری و همچنین سرکار خانم رفیعی مدیر محترم آموزش دانشکده که در تمام مدت این پژوهش، مهربان و دلسوزانه یاری‌ام کردند و خانم‌ها رضایی، داوودی و غفاریان و آقایان احمدی و فخری را بر خود لازم می‌دانم. از سرکارخانم دکتر محمودی و خانم بختیاری نیز به پاس کمک‌های اثربخش در این رساله سپاسگزارم.

چکیده

نقاشی دیواری هنری دیرین است با ظرفیت‌هایی نوین و تاریخ هنر مملو از آثار دیواری با کارکردها و رویکردهای متنوع است. به موازات رشد جوامع بشری، عنصر ارتباط نیز در این آثار رشد کرده است. امروزه آثار دیوارنگاری به قلمروهای گسترده‌ای از حیات اجتماعی انسان‌ها وارد شده‌اند و کارکردها و نقش‌های اجتماعی متعدد و متنوعی را در جامعه ایفا می‌کنند. در جامعه ایران، نقاشی دیواری از دیرباز مورد توجه حاکمیت‌های مختلف بوده است و در بیشتر دوره‌ها به‌عنوان هنری عمومی، تحت توجه و حمایت حاکمیت بوده است. در دوران معاصر و با توجه به شکل‌گیری جوامع نوین، نقاشی دیواری در ایران نیز مورد توجه بیشتر حاکمیت قرار گرفته است. به‌ویژه در دوره پس از انقلاب، از ظرفیت‌های گفتمانی و اجتماعی نقاشی دیواری نهایت استفاده شده است. بررسی رابطه بین میدان تولید هنری در عرصه نقاشی دیواری با جامعه، مستلزم شناخت ضرورت‌ها، مواضع و رویکردهای کلان میدان قدرت در قبال جامعه است که به عنوان عنصری تعیین‌کننده و موثر بر شکل‌دهی هنر عمومی دیوارنگاری، ایفای نقش می‌کند. در دوره بعد از انقلاب، ساختار سیاسی به همراه نقاشان همگرا با ایدئولوژی انقلاب، ساختار هنری جدیدی را در زمینه نقاشی دیواری سازمان داده‌اند که در طی تحول‌های تاریخی درونی دوره فوق، شکل‌دهی به ماهیت، صورت و کیفیت آثار در حال تولید، را ادامه داده‌اند. نقاشی دیواری دوره فوق به‌رغم کاستی‌های تکنیکی، کیفی و مهارتی، از جایگاه و تاثیرات اجتماعی انکارناپذیری برخوردار است.

واژگان کلیدی

نقاشی دیواری، دیوارنگاری، کارکردهای اجتماعی هنر، هنر دیواری، میدان تولید هنری، کارکردهای رسانه‌ای نقاشی دیواری

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فهرست جداول.....	ز
فهرست تصاویر.....	ز
فهرست نمودارها.....	ی
۱ مقدمه و کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱- مقدمه.....	۲
۲-۱- ایده آغازین.....	۳
۳-۱- پیشینه پژوهش.....	۴
۴-۱- طرح مساله.....	۷
۵-۱- پرسش‌های پژوهش.....	۹
۱-۵-۱- پرسش‌های اصلی.....	۹
۲-۵-۱- پرسش‌های فرعی.....	۹
۶-۱- اهداف پژوهش.....	۹
۱-۶-۱- اهداف اصلی.....	۹
۲-۶-۱- اهداف فرعی.....	۱۰
۷-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۱۰
۱-۷-۱- ضرورت‌های بنیادی.....	۱۰
۲-۷-۱- ضرورت کاربردی.....	۱۱
۸-۱- پیش‌فرض‌ها و نظریه‌ها.....	۱۲
۹-۱- فرضیه‌ها.....	۱۳
۱۰-۱- چهارچوب نظری.....	۱۴
۱۱-۱- روش تحقیق.....	۱۴
۱۲-۱- ابزار پژوهش.....	۱۵
۱۳-۱- انتخاب مورد مطالعه.....	۱۵
۱۴-۱- تجزیه و تحلیل.....	۱۶
۱۴-۱- مفاهیم بنیادین.....	۱۸
۱۵-۱- ساختار رساله.....	۱۹
۲ ادبیات تحقیق، مفاهیم و تعاریف.....	۲۰
۱-۲- مقدمه.....	۲۱

۲۲	۲-۲- بخش اول: تاریخچه نقاشی دیواری
۲۲	۱-۲-۲- مقدمه
۲۳	۲-۲-۲- مفاهیم و معانی واژه «نقاشی دیواری»
۲۶	۳-۲-۲- پیشینه نقاشی دیواری
۲۹	۱-۱-۳-۲-۲- نقاشی دیواری دوره رضاخانی (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ ه ش)
۳۰	۲-۱-۳-۲-۲- نقاشی دیواری دوره پهلوی دوم (۱۳۲۰ تا ۱۳۵۸ ه ش)
۳۳	۳-۱-۳-۲-۲- نقاشی دیواری دوره جمهوری اسلامی (۱۳۵۷ ه ش تا کنون)
۳۴	۴-۱-۳-۲-۲- دوره اولیه پس از پیروزی انقلاب (۱۳۵۷ تا ۱۳۵۹ ه ش)
۳۷	۵-۱-۳-۲-۲- نقاشی دیواری دوره جنگ (۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ ه ش)
۴۰	۶-۱-۳-۲-۲- نقاشی دیواری دوره پس از جنگ (۱۳۶۷ تا ۱۳۹۱ ه ش)
۴۳	۷-۱-۳-۲-۲- وضعیت نقاشی دیواری شهر تهران در سال‌های اخیر
۴۵	۳-۲- بخش دوم: تکنیک‌ها و سبک‌های رایج در نقاشی دیواری
۴۵	۱-۳-۲- مقدمه
۴۶	۲-۳-۲- مواد و مصالح نقاشی دیواری
۵۱	۳-۳-۲- تکنیک‌های نقاشی دیواری
۵۲	۱-۳-۳-۲- شیوه تمپرا
۵۴	۲-۳-۳-۲- فرسک
۵۷	۳-۳-۳-۲- کاشی‌کاری
۵۹	۴-۳-۳-۲- گچبری
۶۳	۵-۳-۳-۲- موزاییک
۶۵	۶-۳-۳-۲- حجاری
۶۶	۷-۳-۳-۲- تکنیک موم مذاب (انکاستیک)
۶۸	۸-۳-۳-۲- اسکالپولا
۶۸	۹-۳-۳-۲- گرافیتی
۷۱	۱-۹-۳-۳-۲- انواع گرافیتی
۷۳	۱۰-۳-۳-۲- گرافیتی در ایران
۷۴	۴-۲- بخش سوم: کارکردهای نقاشی دیواری (تاریخی، اجتماعی، زیباسازی و معماری)
۷۴	۱-۴-۲- مقدمه
۷۵	۲-۴-۲- کارکردها و جایگاه تاریخی نقاشی دیواری
۷۵	۱-۲-۴-۲- جایگاه تاریخی و پیشینه تمدنی

- ۷۶ ..... ۲-۴-۲- کارکردها و ظرفیت‌های فرهنگی
- ۷۷ ..... ۲-۴-۳- جایگاه هنری نقاشی دیواری
- ۷۸ ..... ۲-۴-۳- کارکردها و جایگاه اجتماعی نقاشی دیواری
- ۷۹ ..... ۲-۴-۳-۱- کارکردهای اجتماعی نقاشی دیواری
- ۸۰ ..... ۲-۴-۳-۱- ترویج ارزش‌ها و اصلاح رفتارهای اجتماعی
- ۸۱ ..... ۲-۴-۳-۱- آموزش
- ۸۱ ..... ۲-۴-۳-۱- تاثیر نقاشی دیواری در تحولات سیاسی
- ۸۵ ..... ۲-۴-۳- نقش رسانه‌ای نقاشی دیواری
- ۸۷ ..... ۲-۴-۳-۱- تفاوت سازوکار ارتباطی نقاشی دیواری با نقاشی سه‌پایه‌ای
- ۸۸ ..... ۲-۴-۳-۲- فراگیری پیام در آثار دیوارنگاری
- ۸۹ ..... ۲-۴-۳-۳- جذابیت پیام در آثار دیوارنگاری
- ۸۹ ..... ۲-۴-۳-۴- مشروعیت پیام در آثار دیوارنگاری
- ۹۰ ..... ۲-۴-۳-۵- آزادی بیان نسبی در آثار دیوارنگاری
- ۹۲ ..... ۲-۴-۳- نقش نقاشی دیواری در تبلیغات
- ۹۶ ..... ۲-۴-۳- کارکرد نقاشی دیواری در زمینه اطلاع‌رسانی
- ۹۷ ..... ۲-۴-۴- جایگاه نقاشی دیواری در زیباسازی و نقش هویت‌بخشی
- ۹۷ ..... ۲-۴-۱- کارکرد نقاشی دیواری در زیباسازی
- ۹۷ ..... ۲-۴-۱-۱- تعریف زیباسازی شهری
- ۹۸ ..... ۲-۴-۱-۲- ضرورت و اهمیت زیباسازی
- ۱۰۰ ..... ۲-۴-۱-۳- عوامل دخیل در زیباسازی
- ۱۰۲ ..... ۲-۴-۱-۴- نقش آثار دیوارنگاری در زیباسازی
- ۱۰۳ ..... ۲-۴-۱-۵- تاثیر رنگ در ارتقای کیفی نقاشی دیواری و زیبایی محیط
- ۱۰۵ ..... ۲-۴-۲- کارکرد نقاشی دیواری در هویت‌بخشی
- ۱۰۸ ..... ۲-۴-۵- جایگاه نقاشی دیواری در معماری و نقش آن در فرآیند طراحی شهری
- ۱۰۸ ..... ۲-۴-۱- نقش آثار دیوارنگاری در معماری و شهرسازی
- ۱۱۰ ..... ۲-۴-۵- اثر دیواری و طراحی شهری
- ۱۱۲ ..... ۲-۴-۳- ضرورت آثار نقاشی دیواری در کالبد شهری
- ۱۱۶ ..... ۳ روش‌شناسی تحقیق
- ۱۱۷ ..... ۳-۱- مقدمه

۱۱۹	۲-۳- روش و طرح کلی تحقیق
۱۲۱	۳-۳- نظریه‌های نقد
۱۲۱	۱-۳-۳- نقد جامعه‌شناسانه هنر
۱۲۴	۲-۳-۳- دیدگاه‌های سه‌گانه در جامعه‌شناسی معرفت و هنر
۱۲۶	۳-۳-۳- نظریه‌ها و رویکردهای جامعه‌شناختی به هنر و ادبیات
۱۳۲	۴-۳- پی‌یر بوردیو
۱۳۴	۵-۳- بنیان‌های اندیشه پی‌یر بوردیو
۱۳۷	۱-۵-۳- عادت‌واره یا منش
۱۳۹	۲-۵-۳- میدان
۱۴۲	۳-۵-۳- خشونت نمادین
۱۴۳	۴-۵-۳- سرمایه و انواع آن
۱۴۷	۵-۵-۳- قدرت
۱۴۸	۶-۵-۳- میدان هنری
۱۴۹	۶-۳- دیدگاه ساختارگرایی تکوینی بوردیو
۱۵۰	۷-۳- نظریه ساختارگرایی تکوینی در مقام روش
۱۵۳	۸-۳- جامعه آماری
۱۵۳	۹-۳- متغیرهای تحقیق
۱۵۴	۱۰-۳- فلوجارت مراحل تحقیق
۱۵۴	۱۱-۳- ابزار سنجش و گردآوری اطلاعات
۱۵۶	۴ تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق
۱۵۷	۱-۴- مقدمه
۱۵۹	۲-۴- بخش اول: نقاشی دیواری با مضامین سیاسی
۱۵۹	۱-۲-۴- مضمون‌های سیاسی
۱۶۴	۲-۲-۴- نمونه آثار سیاسی
۱۷۱	۳-۴- بخش دوم: نقاشی دیواری با کارکرد تبلیغاتی
۱۷۱	۱-۳-۴- آثار دیوارنگاری با کارکرد تبلیغی
۱۷۵	۲-۳-۴- نمونه آثار تبلیغاتی
۱۷۶	۴-۴- بخش سوم: نقاشی دیواری با کارکرد تزئینی
۱۷۷	۱-۴-۴- آثار نقاشی دیواری با رویکرد تزئینی
۱۸۰	۲-۴-۴- نمونه آثار نقاشی دیواری تزئینی

- ۱۸۷ ..... ۵-۴-بخش چهارم: نقاشی دیواری با مضامین فرهنگی - مذهبی
- ۱۸۸ ..... ۴-۵-۱- دیوارنگاره‌های با مضامین و مفاهیم فرهنگی هم‌راستا با موضوع شهادت
- ۱۹۰ ..... ۴-۵-۲- دیوارنگاره‌های با مضمون مذهبی
- ۱۹۱ ..... ۴-۵-۳- دیوارنگاره‌های با مضمون فرهنگی
- ۱۹۲ ..... ۴-۵-۴- نمونه نقاشی‌های دیواری فرهنگی
- ۱۹۸ ..... ۴-۶-۶- بخش پنجم: نقاشی دیواری تصاویر جنگ و شهدا
- ۱۹۸ ..... ۴-۶-۱- نقاشی جنگ
- ۱۹۹ ..... ۴-۶-۲- نقاشی جنگ پس از انقلاب اسلامی
- ۲۰۰ ..... ۴-۶-۳- نقاشی دیواری جنگ پس از انقلاب اسلامی
- ۲۰۱ ..... ۴-۶-۴- آثار دیواری پشت جبهه
- ۲۰۳ ..... ۴-۶-۵- آثار دیواری مناطق جنگی و مراکز نظامی
- ۲۰۴ ..... ۴-۶-۶- دیوارنوشته‌ها
- ۲۰۵ ..... ۴-۶-۷- نمونه آثار نقاشی دیواری جنگ
- ۲۱۵ ..... ۴-۷-۷- بخش ششم: بررسی ساختار اجتماعی نقاشی دیواری پس از انقلاب در ایران
- ۲۱۵ ..... ۴-۷-۱- پرسش‌های فرعی
- ۲۱۶ ..... ۴-۷-۲- ساختار اجتماعی نقاشی دیواری پس از انقلاب
- ۲۲۱ ..... ۴-۷-۳- جریان‌شناسی نقاشی ایران در دوران معاصر
- ۲۲۲ ..... ۴-۷-۳-۱- دوره پیش از انقلاب اسلامی
- ۲۲۵ ..... ۴-۷-۳-۲- نقاشی و نقاشی دیواری دهه نخست پس از انقلاب (۱۳۷۰ - ۱۳۶۰)
- ۲۳۰ ..... ۴-۷-۳-۳- نقاشی و نقاشی دیواری دهه دوم پس از انقلاب (۸۰ - ۱۳۷۰)
- ۲۳۲ ..... ۴-۷-۳-۴- نقاشی و نقاشی دیواری دهه سوم پس از انقلاب تا کنون (۹۱ - ۱۳۸۰)
- ۲۳۴ ..... ۴-۷-۴- رویکردهای عمده و مقاطع زمانی نقاشی دیواری پس از انقلاب
- ۲۳۴ ..... ۴-۷-۴-۱- دوره انقلاب (۱۳۵۷-۱۳۵۸)
- ۲۳۷ ..... ۴-۷-۴-۲- دوره جنگ (۱۳۵۸-۱۳۶۶)
- ۲۳۹ ..... ۴-۷-۴-۳- دوره پس از جنگ
- ۲۴۱ ..... ۴-۷-۵- روش‌شناسی: پی‌یر بوردیو و بنیان‌های اندیشه او
- ۲۴۲ ..... ۴-۷-۵-۱- میدان
- ۲۴۵ ..... ۴-۷-۵-۲- سرمایه
- ۲۴۶ ..... ۴-۷-۵-۳- میدان قدرت

۲۴۶	۴-۷-۶- بحث و تحلیل: ساختار میدان قدرت و نوع سرمایه در تولید نقاشی دیواری پس از انقلاب
۲۵۱	۴-۷-۷- رابطه میدان قدرت و میدان تولید هنری در نقاشی دیواری پس از انقلاب
۲۵۶	۴-۸- نقاشی دیواری معاصر ایران و فرصت‌های از دست رفته
۲۵۷	۴-۹- تحلیل محتوای آثار نقاشی دیواری شهر تهران
۲۵۹	۴-۹-۱- نمودار و جدول مضمونی آثار تهران، به همراه درصد و تعداد از کل آثار
۲۷۲	۴-۱۰- شرایط و عوامل مورد نیاز برای ارتقای سطح کارآیی و کیفیت آثار نقاشی دیواری
۲۷۲	۴-۱۰-۱- برخورداری از دانش مواد و مصالح و فناوری‌های نوین مواد
۲۷۲	۴-۱۰-۲- مدیریت پروژه‌های دیوارنگاری و مستندسازی روند طراحی و تولید آن‌ها
۲۷۳	۴-۱۰-۳- نگهداری و پایش آثار دیواری
۲۷۴	۴-۱۰-۴- توجه به الگوهای طراحی شهری
۲۷۴	۴-۱۰-۵- احترام به حقوق معنوی نقاش و هنرمند دیوارنگار
۲۷۵	۴-۱۰-۶- سنجش بازخوردها و تاثیرات آثار دیوارنگاری و ارزیابی رضایتمندی شهروندان
۲۷۶	۴-۱۰-۷- توجه و تاکید بر عنصر کیفیت در طراحی و اجرا
۲۷۶	۴-۱۰-۸- وجود دستگاه قانونی باصلاحیت و سازماندهی لازم
۲۷۷	۴-۱۰-۹- طرح جامع دیوارنگاری
۲۷۷	۴-۱۰-۱۰- پژوهش
۲۷۸	۴-۱۰-۱۱- توجه به اخلاق حرفه‌ای در حیطه دیوارنگاری
۲۷۸	۴-۱۰-۱۲- گردآوری و تهیه بانک اطلاعاتی دیوارنگاری
۲۷۹	۴-۱۰-۱۳- پرورش و آموزش نیروهای متخصص
۲۸۰	۴-۱۱- نقاشی دیواری ایران و جامعه ایرانی
۲۸۱	۴-۱۲- چشم‌انداز نقاشی دیواری ایران
۲۸۳	۵ نتیجه‌گیری
۲۸۴	۵-۱- مقدمه
۲۸۸	۵-۲- بازنگری پرسش‌ها و فرضیه‌ها
۲۸۹	۵-۳- فرآیند پژوهش
۲۸۹	۵-۴- مشکلات و محدودیت‌های پژوهش
۲۹۱	۵-۵- پاسخ به فرضیه‌ها
۲۹۳	۵-۶- دستیابی به اهداف پژوهش
۲۹۳	۵-۶-۱- دستیابی به اهداف اصلی
۲۹۴	۵-۶-۲- دستیابی به اهداف فرعی

۲۹۹	۷-۵- نتیجه‌گیری
۳۰۰	۸-۵- پیشنهاد برای پژوهشگران
۳۰۱	فهرست منابع
۳۱۴	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۵۱	جدول ۱-۴ خصوصیات و ویژگی‌های سه دوره نقاشی دیواری ایران بعد از انقلاب و اولویت سرمایه‌ها
۲۵۹	جدول ۲-۴ تعداد و درصد آثار با مضمون جنگ و زیرمجموعه‌های آن
۲۶۰	جدول ۳-۴ تعداد و درصد آثار با مضمون انقلاب و زیرمجموعه‌های آن
۲۶۱	جدول ۴-۴ تعداد و درصد آثار با مضمون فرهنگی و زیرمجموعه‌های آن
۲۶۲	جدول ۵-۴ تعداد و درصد آثار با مضمون کودک و زیرمجموعه‌های آن
۲۶۳	جدول ۶-۴ تعداد و درصد آثار با مضمون تزئینی و زیرمجموعه‌های آن
۲۶۷	جدول ۷-۴ پراکندگی پنج مضمون در مناطق ۲۲گانه تهران
۲۹۵	جدول ۱-۵ مقایسه خصوصیات و ویژگی‌های زیرمیدان نقاشی دیواری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی
۲۹۶	جدول ۲-۵ تعداد و درصد آثار با مضمون انقلاب و زیرمجموعه‌های آن

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۲۷	تصویر ۱-۲ دوره پارینه‌سنگی، نقاشی غار لاسکو
۲۸	تصویر ۲-۲ دوره پارینه‌سنگی، نقاشی غار آلتامیرا
۳۳	تصویر ۳-۲ شعارنویسی و گرافیتی دوره انقلاب، تهران
۳۸	تصویر ۴-۲ نقاشی دیواری شهدا، یادواره شهید تندگویان، تهران، رنگ صنعتی
۵۴	تصویر ۵-۲ تابلوی بهار، اثر ساندرو بوتیچلی، تکنیک تمپرا
۵۶	تصویر ۶-۲ بخشی از نقاشی دیواری، شهر پمپئی، تکنیک فرسک
۵۹	تصویر ۷-۲ دوره صفوی، کاشی‌کاری
۶۰	تصویر ۸-۲ دوره ساسانی، گچبری
۶۲	تصویر ۹-۲ دوره ایلخانی، گنبد سلطانی، گچبری
۶۳	تصویر ۱۰-۲ موزاییک دوره ساسانی
۶۴	تصویر ۱۱-۲ نیمه قرن شانزده میلادی، ونیز، ایتالیا، موزاییک

- تصویر ۲-۱۲ قرن ۱۳ میلادی، ونیز، ایتالیا، موزاییک ۶۴
- تصویر ۲-۱۳ قرون ۱۲ و ۱۳ میلادی، ونیز، ایتالیا، موزاییک ۶۵
- تصویر ۲-۱۴ دوره ساسانی، شکار گراز خسرو دوم در طاق بستان، نقش برجسته ۶۶
- تصویر ۲-۱۵ جشنواره گل، اثر دیه‌گو ریورا، نقاشی دیواری با تکنیک موم داغ ۶۷
- تصویر ۲-۱۶ دوره انقلاب مکزیک، گرافیتی ۶۹
- تصویر ۲-۱۷ نمونه‌ای از آثار گرافیتی ۷۱
- تصویر ۲-۱۸ دوران انقلاب، نمونه‌ای از گرافیتی (سبک استنسیل) ۷۴
- تصویر ۲-۱۹ دیوارنگاره، تابلوی دندانپزشکی، موگادیشو سومالی ۹۶
- تصویر ۳-۱ عوامل موثر بر روند تولید هنری ۱۵۳
- تصویر ۴-۱ شهید باهنر، بزرگراه وفادار، رنگ صنعتی ۱۶۴
- تصویر ۴-۲ رهبر انقلاب، بزرگراه زین‌الدین، رنگ صنعتی ۱۶۴
- تصویر ۴-۳ انقلاب و جنگ، خیابان انقلاب، اثر ایرج اسکندری، رنگ صنعتی ۱۶۵
- تصویر ۴-۴ شهید بهشتی، میدان هفت تیر، اثر ناهید فراست، رنگ صنعتی ۱۶۵
- تصویر ۴-۵ تظاهرات، ایستگاه مترو امام خمینی، اثر مهرداد فخمی، نقش برجسته ۱۶۶
- تصویر ۴-۶ یادمان گفتگوی تمدن‌ها، بزرگراه شهید چمران، موزاییک ۱۶۶
- تصویر ۴-۷ نمونه دیگری از نقاشی‌های دیواری مربوط به آثار سیاسی ۱۶۶
- تصویر ۴-۸ پیاده رو دفاع مقدس، بزرگراه شهید چمران، موزاییک و رنگ صنعتی ۱۶۷
- تصویر ۴-۹ شهید چمران، بزرگراه شهید چمران، اثر امید ذوالقدری، رنگ صنعتی ۱۶۷
- تصویر ۴-۱۰ شهید رجایی و باهنر، خیابان بعثت، رنگ صنعتی ۱۶۸
- تصویر ۴-۱۱ رهبر انقلاب و رزمندگان، میدان انقلاب، رنگ صنعتی ۱۶۸
- تصویر ۴-۱۲ پرچم، محمودیه، رنگ صنعتی ۱۶۹
- تصویر ۴-۱۳ مرگ بر آمریکا، خیابان کریم‌خان زند، رنگ صنعتی ۱۶۹
- تصویر ۴-۱۴ رهبر انقلاب، اوین، رنگ صنعتی ۱۷۰
- تصویر ۴-۱۵ رهبر انقلاب، میدان ساعی، طراح ابتکار نو، رنگ صنعتی ۱۷۰
- تصویر ۴-۱۶ بیمه ایران، خیابان فاطمی، رنگ صنعتی ۱۷۵
- تصویر ۴-۱۷ بیمه البرز، خیابان کریم‌خان زند، رنگ صنعتی ۱۷۵
- تصویر ۴-۱۸ هواکش خزر، خیابان مفتح، رنگ صنعتی ۱۷۶
- تصویر ۴-۱۹ امداد خودرو، اتوبان یادگار امام، رنگ صنعتی ۱۷۶
- تصویر ۴-۲۰ نقاشی دیواری تزئینی، بزرگراه همت، تکنیک موزاییک ۱۸۰
- تصویر ۴-۲۱ نقاشی دیواری تزئینی، پل پارک وی، اثر غلامحسین احمدی، تکنیک سفال ۱۸۱

- تصویر ۴-۲۲ نقاشی دیواری تزئینی ملهم از طبیعت، اتوبان چمران، رنگ صنعتی ۱۸۱
- تصویر ۴-۲۳ طرح تزئینی، بزرگراه مدرس، اثر گروه نقاشان آسمان آبی، نقش برجسته روی بتن ۱۸۲
- تصویر ۴-۲۴ اثر تزئینی، خیابان ملاصدرا، رنگ صنعتی ۱۸۲
- تصویر ۴-۲۵ اثر تزئینی، خیابان ولیعصر، کاشی ۱۸۳
- تصویر ۴-۲۶ اثر تزئینی، میدان آزادی، طراح: قدیانلو، تکنیک موزاییک ۱۸۳
- تصویر ۴-۲۷ اسب منور، ایستگاه مترو دروازه دولت، اثر مهدی حیدری، نقش برجسته ۱۸۴
- تصویر ۴-۲۸ اثر تزئینی، بزرگراه چمران، رنگ صنعتی ۱۸۴
- تصویر ۴-۲۹ اثر تزئینی، میدان طالقانی، رنگ صنعتی ۱۸۵
- تصویر ۴-۳۰ اثر تزئینی، خیابان ۱۷ شهریور، رنگ صنعتی ۱۸۵
- تصویر ۴-۳۱ اثر دیواری تزئینی، اثر مسعود عربشاهی، نقش برجسته سفالی ۱۸۶
- تصویر ۴-۳۲ اثر تزئینی، بزرگراه صدر، اثر نقاشان آسمان آبی، موزاییک ۱۸۶
- تصویر ۴-۳۳ اثر تزئینی، بزرگراه مدرس، رنگ صنعتی ۱۸۷
- تصویر ۴-۳۴ مضمون فرهنگی، بزرگراه شیخ فضل الله نوری، اثر فیروزه گل محمدی، رنگ صنعتی ۱۹۲
- تصویر ۴-۳۵ مضمون فرهنگی، بزرگراه شیخ فضل الله نوری، اثر فیروزه گل محمدی، رنگ صنعتی ۱۹۳
- تصویر ۴-۳۶ مضمون مذهبی، خیابان ولیعصر، اثر سوقندی، رنگ صنعتی ۱۹۳
- تصویر ۴-۳۷ مضمون مذهبی، حرم امام حسین (ع)، خیابان خاقانی، اثر حسینی، رنگ صنعتی ۱۹۴
- تصویر ۴-۳۸ مضمون مذهبی، بلوار کشاورز، رنگ صنعتی ۱۹۴
- تصویر ۴-۳۹ مضمون مذهبی، بلوار کاوه، طراح: نقاشان آسمان آبی، رنگ و موزاییک ۱۹۵
- تصویر ۴-۴۰ مضمون مذهبی، خیابان حافظ، طراح: رحیمی، چاپ ۱۹۵
- تصویر ۴-۴۱ مضمون فرهنگی، مادر، خیابان ولی عصر، طراح: ایرج اسکندری، رنگ صنعتی ۱۹۶
- تصویر ۴-۴۲ مضمون مذهبی، مریم مقدس، خیابان کریم خان زند، رنگ صنعتی ۱۹۶
- تصویر ۴-۴۳ مضمون فرهنگی، نگارگری ایرانی، خیابان نصر، تکنیک موزاییک ۱۹۷
- تصویر ۴-۴۴ مضمون فرهنگی، شهریار، بزرگراه شهید تندگویان، اثر ذبیحی، رنگ صنعتی ۱۹۷
- تصویر ۴-۴۵ مضمون فرهنگی، ورزش باستانی، بزرگراه محلاتی، نقش برجسته ۱۹۸
- تصویر ۴-۴۶ جنگ، خیابان انقلاب، اثر ایرج اسکندری، رنگ صنعتی ۲۰۵
- تصویر ۴-۴۷ بزرگراه شیخ فضل الله، اثر لیلا ذبیحی، رنگ صنعتی ۲۰۵
- تصویر ۴-۴۸ شهید یاسینی، بزرگراه شیخ فضل الله، اثر احمد خلیلی فرد، رنگ صنعتی ۲۰۶
- تصویر ۴-۴۹ شهید موحد دانش، بزرگراه صدر، رنگ صنعتی ۲۰۶
- تصویر ۴-۵۰ شهید جنگ، بزرگراه مدرس، رنگ صنعتی ۲۰۷
- تصویر ۴-۵۱ شهادت، خیابان طالقانی، با الهام از اثر استاد فرشچیان، رنگ صنعتی ۲۰۷

تصویر ۴-۵۲ نماد جنگ و شهادت، بزرگراه مدرس، رنگ صنعتی	۲۰۸
تصویر ۴-۵۳ شهیدان برهانی، خیابان کمیل، رنگ صنعتی	۲۰۸
تصویر ۴-۵۴ مفقودالانتر، خیابان استاد معین، رنگ صنعتی	۲۰۹
تصویر ۴-۵۵ شهید همت، اتوبان همت، رنگ صنعتی	۲۰۹
تصویر ۴-۵۶ ابتدای بزرگراه آیت‌الله سعیدی، رنگ صنعتی	۲۱۰
تصویر ۴-۵۷ بزرگراه فتح، خیابان عمار، رنگ صنعتی	۲۱۰
تصویر ۴-۵۸ بهشت زهرا، تهران، رنگ صنعتی	۲۱۱
تصویر ۴-۵۹ بزرگراه همت، رنگ و نقش برجسته	۲۱۱
تصویر ۴-۶۰ نقاشی دیواری میدان فلسطین تهران، اثر ایرج اسکندری، رنگ صنعتی	۲۱۲
تصویر ۴-۶۱ بزرگراه شیخ فضل‌الله نوری، اثر محمد کاظم حسنونند، رنگ صنعتی	۲۱۲
تصویر ۴-۶۲ خیابان دماوند، اثر پتگر، رنگ صنعتی	۲۱۳
تصویر ۴-۶۳ بزرگراه شهید مدرس، رنگ صنعتی	۲۱۳
تصویر ۴-۶۴ بزرگراه مدرس، رنگ صنعتی	۲۱۴
تصویر ۴-۶۵ خیابان بهشتی، رنگ صنعتی	۲۱۴
تصویر ۴-۶۶ دوره پیش از انقلاب، نقاشی دیواری، اثر مسعود عربشاهی، نقش برجسته	۲۲۳
تصویر ۴-۶۷ دوره پیش از انقلاب، نقاشی دیواری، اثر مسعود عربشاهی، نقش برجسته فلزی	۲۲۳
تصویر ۴-۶۸ نقاشی دیواری سفارت آمریکا	۲۳۶
تصویر ۴-۶۹ نقاشی دیواری سفارت آمریکا	۲۳۷
تصویر ۴-۷۰ نقاشی دیواری اوایل انقلاب (خیابان انقلاب)	۲۳۷
تصویر ۴-۷۱ شهدای پس از جنگ، خیابان مطهری، رنگ صنعتی	۲۴۰
تصویر ۴-۷۲ نقاشی دیواری مترو، اثر مهدی حیدری، موزاییک	۲۴۰

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۲۵۹	نمودار ۴-۱ درصد مضامین مربوط به جنگ در آثار دیواری
۲۶۰	نمودار ۴-۲ درصد مضامین مربوط به انقلاب در آثار دیواری
۲۶۱	نمودار ۴-۳ درصد مضامین فرهنگی در آثار دیواری
۲۶۲	نمودار ۴-۴ درصد مضامین مربوط به کودک در آثار دیواری
۲۶۳	نمودار ۴-۵ درصد مضامین تزئینی در آثار دیواری

- نمودار ۴-۶ نسبت مضمون جنگ و زیرمجموعه‌های آن به کل آثار ۲۶۴
- نمودار ۴-۷ نسبت مضمون انقلاب و زیرمجموعه‌های آن به کل آثار ۲۶۴
- نمودار ۴-۸ نسبت مضمون فرهنگی و زیرمجموعه‌های آن به کل آثار ۲۶۵
- نمودار ۴-۹ نسبت مضمون کودک و زیرمجموعه‌های آن به کل آثار ۲۶۵
- نمودار ۴-۱۰ نسبت مضمون تزئینی و زیرمجموعه‌های آن به کل آثار ۲۶۶
- نمودار ۴-۱۱ درصد کیفیت آثار ۲۷۱

۱ مقدمه و کلیات تحقیق

مقدمه: طرح کلیات تحقیق

ایده آغازین

پیشینه پژوهش

طرح مساله

پرسش‌های پژوهش

اهداف پژوهش

اهمیت و ضرورت پژوهش

پیش‌فرض‌ها و نظریه‌ها

فرضیه‌ها

چهارچوب نظری

روش تحقیق

ابزار پژوهش

انتخاب مورد مطالعه

تجزیه و تحلیل

مفاهیم بنیادی

ساختار رساله